В умовах воєнного стану тривалий стрес, пережиті втрати, страх і міжособистісні конфлікти можуть за певних обставин впливати на формування мотиву насильства. Проте ці чинники не можна автоматично вважати причиною кримінального правопорушення. Мотив має встановлюватися на підставі конкретних обставин справи та сукупності доказів, що сприяє правильній кримінально-правовій кваліфікації й обґрунтованій оцінці дій особи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шульженко А. В. Мотив у складі кримінально-правової характеристики суб'єктивної сторони злочину. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994–2019 рр.)* : збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції до 25-річчя створення університету (м. Харків, 22 листопада 2019 р.). Харків, 2019. С. 528–531.

2. Андрусяк Г. М. Мотив та мотивація злочинної поведінки під час необхідної оборони. *Юридичний вісник*. Одеса : Гельветика, 2021. № 4. С. 65–71. DOI: https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.2217.

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 13.10.2026).

Охріменко Є.Ю., здобувач
Науковий керівник:Джолос С.В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ І СПІВВІДНОШЕННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ І МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА РОЛЬ МОЛОДІЖНИХ ДОРАДЧИХ ОРГАНІВ ЯК ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Фундаментальною основою розбудови сучасної правової та демократичної держави є народовладдя. Демократія (від грецьких слів *demos* – народ і *kratos* – влада) у правовій науці розглядається як форма організації суспільства, його державно-політичного устрою, що ґрунтується на визнанні народу джерелом влади, послідовному здійсненні принципу рівності і свободи людей, їх реальної участі в управлінні справами держави і суспільства [1].

Згідно зі статтею 5 Конституції України, народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування [2].

Н.М. Крестовська та Л.Г. Матвеєва зазначають, що вперше термін «демократія» вжив видатний давньогрецький історик – Геродот, а найбільш відоме та образне його визначення дав один з найбільш відомих президентів США – Авраам Лінкольн, який стверджував, що «Демократія – це правління народу, вибране народом і для народу» [3, с. 117].

Попри ту обставину, що Арістотель [4, с. 50-51] та інші мислителі, включаючи й його численних послідовників, вважали демократію «неправильною» формою державного ладу (тобто такою, коли влада не турбується про інтереси суспільства, і суспільство скочується до анархії та хаосу), тим не менше, саме народовладдя стало найпопулярнішою моделлю організації суспільно-політичного життя у сучасному світі.

Пояснення цьому парадоксу дав видатний державний діяч, прем'єр-міністр Великобританії сер Уїнстон Черчілль, який у 1947 р. заявив у британському парламенті: «Демократія – найгірша форма правління, але нічого кращого людство не придумало до цього часу» [5].

Н.М. Крестовська та Л.Г. Матвеєва зауважують, що демократія – це такий тип держави, коли всі без винятку громадяни беруть участь у формуванні і функціонуванні апарату органів державної влади і місцевого самоврядування, а також здійснюють контроль за їх діяльністю [3, с. 118].

Дослідниці зазначають, що народовладдя ґрунтується на таких принципах: а) плюралізм (багатоманітність) у всіх сферах суспільного життя – економіці, політиці, ідеології тощо; б) свобода слова, що включає у тому числі й гласність діяльності всіх суб'єктів політики, важливою гарантією забезпеченням чого є свобода діяльності засобів масової інформації; в) виборність основних органів державної влади і місцевого самоврядування, що передбачає відповідність виборів таким важливим критеріям, як: регулярність (періодичність), чесність, загальність, рівність, вільне волевиявлення виборців, таємність голосування; г) підпорядкування волі меншості волі більшості, що забезпечує можливість врахування думки переважної частини суспільства й ухвалення рішень загальнонародного характеру; ґ) врахування і захист меншості та її думок, що передбачає захист різних меншин (національних, релігійних, мовних тощо), заборону дискримінації, існування і свобода діяльності (у визначених правом межах) політичної опозиції тощо [3, с. 118].

Тож, сутність демократії полягає у забезпеченні реальної можливості громадян брати участь у прийнятті суспільно значущих рішень, гарантуванні та захисті прав і свобод людини, дотриманні принципів верховенства права та поділу влад тощо.

Н.М. Крестовська та Л.Г. Матвеєва особливо наголошують на тому факті, що в сучасних державах має місце перехід від демократії більшості до демократії консенсусу, що передбачає здійснення управління відповідно до волі більшості, але з урахуванням волі меншості [3, с. 118], що забезпечує комфортне буття всім членам суспільства.

Таким чином, варто звернути особливу увагу на той факт, що повноцінне функціонування демократії у сучасній державі неодмінно потребує наявності різноманітних форм організації певних соціальних груп, які забезпечували би врахування думки не тільки більшості громадян, але й меншості, оскільки, у протилежному випадку, демократія ризикує перетворитися на тиранію більшості, яка для меншості представлятиме собою звичайну диктатуру. Тож, наявність розвинутого громадянського суспільства із достатньою чи навіть значною кількістю і різноманітністю суб'єктів громадського і суспільно-політичного життя є запорукою захисту інтересів меншості та збереження самого демократичного характеру режиму народовладдя.

Л. Старецька зауважує, що основними формами демократії є пряма і представницька [6, с. 116]. О.Ф. Скакун вказує, що двома основними формами демократії є пряма (безпосередня) і непряма (представницька, опосередкована). Пряма демократія – це форма народовладдя, за якої влада здійснюється за допомогою безпосереднього волевиявлення народу чи певних соціальних груп (вибори, референдуми тощо), а непряма (представницька, опосередкована) демократія – це форма народовладдя, за якої влада здійснюється представниками народу у виборних органах (наприклад, парламентах, органах місцевого самоврядування), які виражають волю народу [7, с. 153].

Також, варто зауважити, що паралельно з прямою та непрямою формами, виокремлюють і види демократії залежно від рівня її реалізації – загальнодержавну (національну) та локальну (місцеву) демократію; при цьому, пряма і непряма форми притаманні як першій, так і останній.

Феномен локальної демократії є однією з найважливіших складових сучасного конституціоналізму та теорії державного управління, оскільки, як зазначають Т.С. Майко, Т.М. Краснопольська та І.М. Милосєрдна, науковці розглядають локальний рівень демократії як «сферу, де можуть втілюватися певні демократичні принципи поведінки суб'єктів політики, оскільки саме тут можлива безпосередня участь громадян при одночасному виборі ними локальних керівників» [8, с. 11; 9, с. 168].

Як зазначає Д. Бернс, локальна демократія – це система здійснення влади на локальному рівні, за якої громадяни мають право і засоби для контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування й безпосередньо беруть участь в ухваленні рішень; при цьому, ефективність та демократизм місцевої влади напряму залежать від активного визначення громадянами

локальної політики, адже місцеві представницькі органи об'єктивно нездатні виражати волю і представляти інтереси всього суспільства [10, с. 963].

С.П. Була виділяє такі ознаки локальної демократії: «організація життя територіальної громади на принципах рівності, участі, публічного діалогу; залучення громадян до ведення справ громади, поширення практик місцевих ініціатив, референдумів; самоорганізація населення» [11, с. 37].

Водночас, необхідно пам'ятати, що місцеве самоврядування виступає ключовою інституційною формою та основним гарантом існування локальної демократії. Так, згідно зі ст. 3 Європейської хартії місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р.: «1. Місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення. 2. Це право здійснюється радами або зборами, члени яких вільно обираються таємним голосуванням на основі прямого, рівного, загального виборчого права і які можуть мати підзвітні їм виконавчі органи. Це положення жодним чином не заважає використанню зборів громадян, референдумів чи будь-якої іншої форми прямої участі громадян, якщо це дозволяється законом» [12].

У свою чергу, відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р.: «Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [13]. При цьому, ст. 13-3 і 13-5 цього Закону регламентують діяльність консультативно-дорадчих органів та участь молоді у місцевому самоврядуванні [13].

Отже, підсумовуючи викладене, необхідно визнати, що демократія існує у прямій (безпосередній) і непрямій (опосередкованій, представницькій) формах на загальнодержавному і на локальному рівнях; при цьому ключовою інституційною формою та основним гарантом існування локальної демократії виступає місцеве самоврядування як право та реальна можливість жителів територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення у межах Конституції і законів. Водночас, необхідно пам'ятати, що найважливішою основою належного функціонування демократичної правової держави є потужне громадянське суспільство – суспільство з розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами і зв'язками, яке взаємодіє з державою для досягнення загальних цілей та функціонує на засадах демократії і права, є самостійною соціально-організованою структурою для узгодження різноманітних інтересів людей, і складається з різноманітних об'єднань громадян, політичних партій, масових рухів тощо [14].

Тож, молодіжним дорадчим органам при органах місцевого самоврядування, як структурному елементу громадянського суспільства, належить вельми важлива роль у контексті становлення, функціонування та розвитку локальної демократії, що не тільки сприяє врахуванню думки молоді та розвитку її правової культури, але й забезпечує демократичний характер народовладдя, убезпечуючи його від перетворення на тиранію більшості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мурашин Г.О. Демократія // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін. Київ : Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1998. Т. 2: Д – Й. URL: https://leksika.com.ua/11850607/legal/demokratiya (дата звернення 13.09.2026).

2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення 13.09.2026).

3. Крестовська Н.М., Матвеєва Л.Г. Теорія держави і права : елементарний курс. Видання друге. Харків : Одіссей, 2008. 432 с. URL:https://studies.in.ua/krestovska-nm-teorija-derzhavy-i-prava (дата звернення 13.09.2026).

4. Історія вчень про державу і право : підручник / за ред. проф. Г.Г. Демиденка, проф. О.В. Петришина. Харків : Право, 2009. 256 с.

5. Демократія / Living democracy. Textbook. URL: https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-1/part-1/unit-1/chapter-1/lesson-2/ (дата звернення 13.09.2026).

6. Старецька Л. Демократія // Політична наука: словник: категорії, поняття і терміни / за ред. Б. Кухти. Львів : Кальварія, 2003. С. 115-116.

7. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.

8. Майко Т.С. Міська рада як інститут локальної демократії в Україні: дис. … канд. політ. наук : 23.00.02 / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2017. 231 с. Режим доступу: https://abstracts.donnu.edu.ua/(дата звернення 13.09.2026).

9. Краснопольська Т.М., Милосєрдна І.М. Співвідношення понять «індигенна демократія» та «локальна демократія» // Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України) : у 2 т. : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 травня 2021 р.) / за загальною редакцією С.В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 1. С. 168-171. URL:https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams(дата звернення 13.09.2026).

10. Burns D. Can Local Democracy Survive Governance? Urban Studies. 2000. V. 37. № 5/6. P. 963-973.

11. Була С. П. Теоретико-методологічний аналіз локальної демократії як умови та інструменту становлення консолідованої демократії в перехідних суспільствах (на прикладі України) : дис. … канд. політ. наук : 23.00.01 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2012. 233 с.

12. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. *Офіційний вісник України*. 03.04.2015. № 24. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show(дата звернення 13.09.2026).

13. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text (дата звернення 13.09.2026).

14. Шемшученко Ю.С. Громадянське суспільство // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін. Київ : Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1998. Т. 1: А – Г. URL:https://leksika.com.ua/12570712/legal/(дата звернення 13.09.2026).